

DOI: <https://doi.org/10.37129/2313-7509.2020.14.2.26-30>

УДК 355.40

Ю.А. Максименко, к.т.н.<https://orcid.org/0000-0002-1227-2009>**Г.Д. Братченко**, д.т.н., проф.<https://orcid.org/0000-0002-0314-8188>**Ю.Г. Душкін****В.В. Маміч**, к.т.н., доц.**Д.Ю. Шаршаткін**<https://orcid.org/0000-0002-3362-2469>

Військова академія (м. Одеса), Україна

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглядаються проблеми щодо особливостей здійснення аналітичної розвідки як компонента розвідувально-інформаційної діяльності. Розглядається сутність та межі можливостей аналітичної розвідки. Виявляються відмінності між даними, відомостями та інформацією. Аналізується місце аналітичної розвідки у розвідувальній системі та у системі державного управління. Розкриваються дослідження феноменів, що продовжуються (можуть змінюватися в результаті їх дослідження); завершилися (на них вже неможливо вплинути); можливі в майбутньому; можуть спостерігатися; досліджуватися за допомогою експериментів; вивчатися за наявними чужими даними про них; реконструюватися за допомогою опосередкованого прояву, опосередкованих даних. Проаналізовані межі можливостей аналітичної розвідки та відмінності між даними, відомостями і інформацією.

Ключові слова: аналітична розвідка, розвідувально-інформаційна діяльність, данні, відомості, інформація, компонента, феномени.

Постановка проблеми

На сучасному етапі розвитку Збройних Сил України ми стоїм перед необхідністю зміни основ інтелектуальної роботи. Це обумовлено значним ускладненням будови людського світу. Виникнення досконалої технології роботи з відомостями (звичайно, кращої, ніж викладена тут, – і набагато кращої, ніж, зазвичай використовують) може знецінити масу розхожої спеціальної літератури і схилити найбільш розумну частину людства до радикального перегляду цілих пластів існуючих поглядів. Проектування соціальних процесів, подій, заходів не відносять до сфери аналітичної розвідки, але долучають до неї і тому проектування виконує одна і та ж установа, або навіть одні й ті ж люди. Розвідувальний аналіз завжди необхідно виконувати для забезпечення діяльності перетворення (інакше він не має сенсу), тому організаційний бар'єр між аналітичною роботою і проектуванням шкодить і якості аналізу, і якості проєктивної діяльності.

Постановка завдання

Наукова робота має на меті вивчення проблеми щодо особливостей здійснення аналітичної розвідки як компоненти розвідувально-інформаційної діяльності. Розглянути сутність та межі можливостей аналітичної розвідки. Виявити відмінності між даними, відомостями та інформацією.

Широке впровадження сучасних інформаційних технологій на сучасному етапі розвитку Збройних Сил України є безумовною вимогою часу та стало невід'ємною відзнакою роботи сучасних органів управління розвідки. У процесі своєї діяльності вони накопичили великі обсяги даних, які потребують загальнення, обробки та можливості по витягу корисної аналітичної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Аналітична розвідка – різновид дослідницької діяльності, тобто такої діяльності, що спрямована на отримання адекватних уявлень щодо певних феноменів. Специфіка аналітичної розвідки: секретність; практична спрямованість; складність досліджуваних феноменів; наявність прихованої складної протидії. Розрізняють феномени реального світу і феномени світу уявлень. Уявлення можуть відображати реальні феномени або інші уявлення. Феномени бувають таких типів: відображені декількома джерелами;

відображені унікальним джерелом; не відображені жодним джерелом; доступні для безпосереднього спостереження; недоступні для безпосереднього спостереження. Можливі причини феномена що не спостерігається: віддаленість; значні розміри; розподіл у просторі, часі; скритність; короткочасність і непередбачуваність місць проявлення [1, с. 3].

Розрізняють дослідження феноменів, які продовжуються (можуть змінюватися в результат їх дослідження); завершилися (на них вже неможливо вплинути); можливі в майбутньому; можуть спостерігатися; досліджуватися за допомогою експериментів; вивчатися за наявними чужими даними про них; реконструюватися за допомогою опосередкованого прояву, опосередкованих даних. Вирішувани завдання аналітичної розвідки можуть формуватися так: Які насправді такі-то феномени? Чим ці феномени породжуються? Чим ще вони можуть породжуватись? Чому ці феномени такі, які вони є? Як ставитись до таких-то феноменів? Який з набору цих феноменів більше всіх відповідає таким-то вимогам? Чого можна очікувати від цих феноменів у майбутньому? До яких наслідків приводить існування цих феноменів? Чи можна змінити ці феномени? В який бік, яким способом, ціною яких витрат? Інформацію щодо прихованих феноменів добувають так: із відомостей, носії яких вимушені або вважають за необхідне їх розкрити; із повідомленого через необережність; із свідчень перебіжчиків, іммігрантів, вигнанців, полонених, викритих агентів; із прояву феноменів: входів, виходів, побічних ефектів; за допомогою агентурної, технічної, диверсійної розвідки. Хоча 80% теоретичних уявлень і методів роботи служб аналітичної розвідки однакові з уявленнями і методами науково-дослідних інститутів, а проте, уявлення і методи конкретної служби аналітичної розвідки мають утримуватися в секреті, через те що знання їх сторонніми полегшує встановлення рівня можливостей цієї служби, захисту від неї та маніпулювання нею [2, с. 21].

Проаналізуємо межі можливостей аналітичної розвідки. Безумовно, ми мало коли знаємо всі чинники, які впливають на розвиток тієї чи іншої ситуації. Ніхто не може з упевненістю пророкувати хід думок лідерів, рішення яких творять історію. Навіть якщо б ми взялися оцінювати, якими будуть наші власні політичні рішення через декілька років, ми швидко заблукали б в непрохідних хащах незрозумілостей. Без доступу до прямих матеріалів неможливо реконструювати певну сукупність складних уявлень, якщо вона не відображає соціальних феноменів і не є об'єктом масової допитливості, тобто не породжує множини опосередкованих матеріалів. Наприклад, неможливо відтворити сучасну ядерну фізику виключно із газетних і художніх публікацій, демонстрацій ядерних вибухів тощо. Але цілком можливо, наприклад, реконструювати в основних рисах методи підготовки диверсантів, національні доктрини, прийоми психологічної війни тощо. Аналітична розвідка може не розкрити деталей побудови якогось секретного виробу, але може виявити чи правдиво уявити його можливості, необхідні умови для розроблення, наміри щодо використання, перспективи розвитку. Основні труднощі в роботі з даними: добування даних. Можливі проблеми: секретність даних; необхідність просіювання великої кількості текстів. Розуміння даних. Можливі проблеми: складність відображуваних феноменів; неповнота даних; дезінформація. Оцінювання достовірності та значущості відомостей, що містять дані, пошук застосування відомостей. Можливі проблеми: складність зіставлення розрізнених даних із множини джерел; недостатність базових теорій, що використовуються; нестійкість, розпливчатість, зверхність інтересів споживачів розвідувальних відомостей. Чинники, які забезпечують ефективність аналітичної розвідки: талановиті кадри, налаштовані патріотично і агресивно; концептуальна і технологічна підготовленість працівників; самовіддані керівники, здатні заперечувати главі держави, які вмють сумніватися, схильні рахуватися з чужими думками і які розуміють труднощі аналітичної роботи; достатні за кількістю і якістю технічні засоби роботи з даними; ефективна організація служби; налагоджені тісні відносини із зовнішніми експертами і споживачами інформації; достатнє фінансування [3, с. 251].

Треба розуміти відмінності між даними, відомостями і інформацією. Дані – це сукупність знаків (тексти, зображення тощо). Відомості – це уявлення, які виникають у суб'єкта в результаті сприйняття і аналізу даних. Інформація – це нове у відомостях. Кількість інформації в даних –

ступінь їх новизни. Цінність інформації в певному наборі відомостей визначають не її кількістю, а корисністю її застосування. Сприймаючи дані, людина звертає увагу не на нове, а на суттєво нове. Різні суб'єкти можуть вилучати різні відомості з одних і тих же даних. Для одного й того ж суб'єкта в різних ситуаціях один і той же набір даних набуває різної інформаційної цінності. Носій даних – предмет, компоненти якого використовують як знаки. Джерело даних – власника бо виробник носіїв даних. Канал передачі даних – шлях надходження даних від джерела до споживача. Документ – носій даних, що сприймаються візуально, і складають цілісний набір. Слід розрізняти: дані, наявні в джерелі; дані джерела, що потрапили в поле зору спостерігача; сприйняті дані із сукупності, що потрапили в поле зору спостерігача; зрозумілі дані із сукупності сприйнятих; дані, оцінені як значимі, тобто як і містять інформацію. Знак – сутність, у якої єдина або головна функція – формувати у того, хто сприймає її суб'єкта, уявлення про інші сутності, відповідно до обумовлених або очевидних відповідностей між цими сутностями. Знаки бувають таких типів: предмети, сигнали (події, дії, процеси), символи (компоненти предметів). Дані – це сукупності знаків. Дані, які зберігають являють собою сукупності символів, а дані, що передають – сукупності сигналів [4, с. 40].

Сукупності знаків бувають: лінійні, двомірні, тримірні тощо; просторові, часові.

Для визначення місця аналітичної розвідки у розвідувальній системі її поділяють на такі види: за масштабом феноменів, які вивчають – стратегічна – добуває відомості, які застарівають повільно; оперативна – добуває відомості, які застарівають швидко; за характером відношень з досліджуваними феноменами – активна – із впливом на досліджувані феномени; пасивна – виключно за допомогою спостереження; за локалізацією досліджуваних феноменів – зовнішня – на чужій і нічийній території; внутрішня – на своїй території; за аспектами дослідження феноменів – політична, економічна, науково-технічна, воєнна; за належністю – державна – здійснює Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ, Міністерство фінансів тощо; недержавна – приватна, партійна тощо; за способами і засобами – агентурна – шляхом проникнення, вербовки, прихованого випитування у носіїв відомостей; диверсійна – шляхом таємного чи насильницького проникнення на об'єкти; викрадення предметів і документів; викрадення і допит носіїв відомостей; польова – позиційна – здійснюють розвідувальними постами; рейдова – здійснюють розвідувальними патрулями; технічна – місцезнаходження спостережуваних об'єктів: проти наземних, повітряних, надводних, підводних, космічних цілей; за розміщенням приймальних пристроїв – наземна, повітряна, підводна, космічна; за природою використовуваних сигналів – оптична, акустична, радіотехнічна, хімічна, сейсмічна; за способом доступу до досліджуваних феноменів – дистанційна, контактна; за досліджуваними об'єктами – виділення місцезнаходження і характеристики систем зв'язку, систем технічної розвідки, систем постановки завад засобам розвідки і зв'язку тощо; техніко-аналітична – викриття систем кодування даних, режимів роботи радіотехнічних, акустичних і оптичних систем зв'язку, розвідки, постановки завад; аналітична – оброблення відомостей з відкритих і розвідувальних джерел; окультна – використання здатності певних людей (ясновидців, медіумів) сприймати майбутні чи віддалені об'єкти і події, вловлювати чужі приховані думки. Крім спеціальних установ, зовнішньою розвідкою в інтересах держави займаються міністерство закордонних справ, міністерство зовнішньої торгівлі, національний банк, торгова палата, митна служба, прикордонні війська, науково-дослідницькі установи, засоби масової інформації.

Слід розрізняти аналітичне оброблення повідомлень агентурної, технічної та інші розвідки і власне аналітичну розвідку. Власне аналітична розвідка працює переважно з відкритими джерелами. Розвідка будь-якого виду зазвичай не може бути високоефективною, якщо її результати не проходять аналітичної обробки. Навіть у так званих розвідувально-ударних комплексах розвідувальна інформація, яку без зволікання використовують для прийняття рішень, не минає певного аналізу.

Тільки в дуже рідкісних випадках вдається інфільтрувати класного агента в дійсно потрібне місце, а бомайти його там і налагодити роботу з ним, коли виникає потреба в інформації звітлія. Хоча ідеал будь-якої розвідки – мати агентуру в ключових точках свого противника, при чому важливих не

тільки зараз, але і в майбутньому, ця мета далеко не завжди досяжна. У більшості випадків, коли мета недосяжна, необхідно вдаватися до збирання уривчастої і розрізненої інформації, яка в результаті кропіткої, що нагадує складання мозаїчної картини роботи, врешті-решт дає скільки-небудь достовірне уявлення з питань, які цікавлять.

Навіть якщо зміст добутих технічною і іншими видами розвідки даних сам по собі не піддається інтерпретації, їх аналітична обробка дозволяє отримувати певну інформацію.

Якщо чаклунство криптологів виявляється безсилим, чималу частку розвідінформації можуть добути аналітики радіозв'язку. Вони займаються тільки зовнішніми «реквізитами» тексту: звідки, з якого джерела він взявся, його адресат, терміновість, ступінь складності застосовуваної шифрувальної системи, а також частотою і гучністю інших текстів і дуже часто знаходять саме ту ланку, якої не діставало для вирішення головоломки. Різке зростання радіообміну в районі радянського полігону може, наприклад, означати майбутній космічний запуск [5, с. 111].

У принципі для вирішення деяких завдань (виявлення станів, уявлень, можливостей, намірів різних суб'єктів) аналітична розвідка може бути єдиним і достатнім видом розвідки в державі і обходитися без використання даних агентурної, технічної та інших видів розвідки. Але зазвичай для цього не вистачає ефективних технологій і кадрів. Тому набагато простіше приховано скопіювати якийсь секретний документ, аніж виявляти необхідні відомості у масі відкритих даних або розпізнавати приховані цілі і можливості спостережуваних суб'єктів із їх поведінки. Зачасту знайомі співробітників аналітичної розвідки ініціативно діляться з ними різними відомостями – прагнучи допомогти, а також підрости у власних очах і набити собі ціну демонстрацією своєї поінформованості, проникливості, значущості.

Висновки

Таким чином, з усього вище написаного та проаналізованого, можна зробити висновок, що насучасному етапі розвитку Збройних сил України у службі аналітичної розвідки по суті існує своя неформальна агентурна мережа. Ця мережа може забезпечувати не 2...3%, а 20...30% надходження інформації, а також бути резервом кадрів. Для оцінки обстановки, проведення аналізу інформації, підтримки прийняття рішень та підвищення ефективності органів аналітичної розвідки необхідно проектувати та впроваджувати в практику інформаційні системи баз даних. При цьому банк даних повинен бути спеціалізований та розбитий на основні підсистеми.

Список використаних джерел

1. Ю. Максименко, В. Маміч, О. Розмазнін Проблематика обробки даних великих об'ємів під час функціонування органу розвідки,- ВА (м. Одеса), 2019.- 5с.
2. Л. Заболотний, В. Небога, Г. Нестерук. та ін. Аналітична розвідка як компонент розвідувально-інформаційної діяльності. – К.: НУОУ ім. І. Черняхівського, 2017. –12 с.
3. С. Микусь, В. Солонніков, В. Крайнов, Ю. Даник. та ін. Інформаційні технології інформаційно-аналітичногозабезпеченняорганівуправліннявійськами (силами). – К.: НУОУ ім. І. Черняхівського, 2019. – 352 с.
4. В. Варенко. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб.. – К.: Університет «Україна», 2014. – 417 с.
5. Шпионаж Дворца головоломок [Текст] : Сборник / Сост. и пер. с англ. В.А.Мартынова; Предисл. Н.Н.Яковлева. – М. : Политиздат, 1990. – 222 с.

References

1. Maksymenko, Yu., Mamich, V., & Rozmaznin, O. (2020). Problematyka obrobky danykh velykykh obiemiv pid chas funktsionuvannia orhanu rozvidky [Problems of processing large volumes of data during the operation of the intelligence body]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoi akademii (m. Odesa) – Collection of scientific works of Odesa Military Academy, 1 (13), part 1, 282-287* [in Ukrainian].

2. Zabolotny, L., Neboga, V., & Nesteruk, G. et al. (2017). *Analitychna rozvidka yak komponent rozviduvalno-informatsiinoi diialnosti [Analytical intelligence as a component of intelligence activities]*. Kyiv: NUOU them. I. Chernyakhovsky [in Ukrainian].

3. Mikus, C., Solonnikov, V., Krainov, V., & Danyk, Yu. et al. (2019). *Informatsiini tekhnolohii informatsiino-analitychnohozabezpechenniaorhanivupravlinniaviiskamy (sylamy) [Information technology information and analytical support for the management of troops (forces)]*. Kyiv: NUOU them. I. Chernyakhovsky [in Ukrainian].

4. Varenko, V. (2014). *Informatsiino-analitychna diialnist [Information and analytical activities]*. Kyiv: University «Ukraine» [in Ukrainian].

5. Martynova, V.A. (1990). *Shpionaj Dvortsya golovolomok [Espionage of the Palace of Puzzles]*. (V.A. Martynova, Trans.). Moskva: «Politizdat» [in Russian].

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ АНАЛИТИЧЕСКОЙ РАЗВЕДКИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

Ю. Максименко, Г. Братченко, Ю. Душкин, В. Мамич, Д. Шаршаткин

В статье рассматриваются проблемы относительно особенностей осуществления аналитической разведки как компонента разведывательно-информационной деятельности. Рассматривается сущность и пределы возможностей аналитической разведки. Выявляются различия между данными, сведениями и информацией. Анализируется место аналитической разведки в разведывательной системе и в системе государственного управления. Раскрываются исследования феноменов, которые продолжают (могут изменяться в результате их исследования); завершились (на них уже невозможно повлиять) возможны в будущем могут наблюдаться; исследоваться с помощью экспериментов; изучаться по имеющимся второстепенным данным о них; реконструироваться с помощью опосредованного проявления, опосредованных данных. Проанализированы пределы возможностей аналитической разведки и различия между данными, сведениями и информацией.

Ключевые слова: аналитическая разведка, разведывательно-информационная деятельность, данные, сведения, информация, компонента, феномены.

ANALYSIS OF THE FEATURES OF ANALYTICAL INTELLIGENCE AT THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Yu. Maksymenko, G. Bratchenko, Yu. Dushkin, V. Mamich, D. Sharshatkin

The article considers the problems of the peculiarities of analytical intelligence as a component of intelligence activities. The essence and limits of analytical intelligence are considered. Differences between data, information and information are revealed. The place of analytical intelligence in the intelligence system and in the system of public administration is analyzed. Researches of the phenomena which proceed (can change as a result of their research) are opened; completed (they can no longer be influenced); possible in the future; can be observed; to be investigated by means of experiments; to study on the basis of available other people's data about them; to be reconstructed by means of indirect manifestation, indirect data. The limits of analytical intelligence capabilities and differences between data, information and information are analyzed.

Keywords: analytical intelligence, intelligence activities, data, information, information, component, phenomena.